

Jusuf Ramić (1938–2025)

Rahmetli prof. dr. Jusuf Ramić, emeritus, ili jedan život odan i posvećen islamu i muslimanima, islamskoj kulturi i civilizaciji, islamskom obrazovanju unutar Islamske zajednice, i one jugoslovenske i ove bosanskohercegovačke, akademskom obrazovanju unutar njenih institucija a posebno Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Rahmetli Ramić je bio vrlo cijenjen profesor, veliki poznavatelj arapskog jezika i arapske književnosti, istaknuti komentator Kur'ana i kur'anskih nauka a posebno prijevoda Kur'ana na naš jezik, brojnih prijevoda o kojima je puno pisao, koje je pomno analizirao i spram kojih se vrlo kritički odnosio.

Profesor Ramić je poznat po svom najvišem gazijsko-medresantskom i kairsko-azherovskom religiozno-islamskom obrazovanju u vremenu kada ni Jugoslavija ni Egipat nisu bili naklonjeni toj vrsti studija, isticao se svojim naučnim djelima i radovima o arapskom jeziku i književnosti, savremenim komentarima Kur'ana i kur'anskog teksta/tefsiru, islamskoj kulturi i civilizaciji unutar koje je posebno isticao državu Bosnu i Hercegovinu i Bošnjake i njihov veliki doprinos modernom razvoju islama i islamske kulture na Balkanu, u Evropi. Svoje veliko kairsko, azherovsko obrazovanje revnosno je prenosio u naš bosanskohercegovački, evropski, društveno-historijski, kulturni i obrazovni kontekst.

Rahmetli Ramić je čovjek Islamske zajednice, one jugoslovenske ali i ove bosanskohercegovačke, profesor Gazi Husrev-begove medrese koju je i sam završio, profesor Islamskog teološkog fakulteta i Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, to, između ostalog, izravno pokazuje i njegovo autobiografsko djelo *Moje putovanje kroz vrijeme i prostor – autobiografski zapis* (Dobra knjiga, 2014).

Jusuf Ramić je imao nešto što drugi nisu, i to je isticao, svoju generaciju bosanskih azherovaca: on spada u istaknutu generaciju svršenika Azhara u vrijeme jugoslovenskog (Titovog) ali i egipatskog (Naserovog) socijalizma (Ahmed Smajlović, Hamdija Jusufspahić, Merzuk Vejzagić, Salko Čanić). Svi oni, diplomirani studenti Univerziteta al-Azhar, a neki i sa magistarskim i doktorskim titulama kao što je rahmetli Ramić, dali su ogroman i nemjerljiv doprinos novom buđenju i razvoju islama i muslimana u socijalizmu i nakon njega, unutar islamske kulture i civilizacije na Balkanu i u Bosni i Hercegovini. Rahmetli Jusuf Ramić spada u one tradicionalne arapske ali i bošnjačko-islamske prosvjetitelje i reformatore s početka 20- og vijeka (Afgani, Abduhu, Kevakibi, Musa Ćazim Ćatić, Osman Nuri Hadžić, braća Čokić, Džemaludin Čaušević), uređivao je časopise, pisao prigodne članke, držao govore po džamijama i domovima kulture, zajedno s profesorom Ahmedom Smajlovićem s kojim je bio nerazdvojan prijatelj i kojem je posvetio više od jedne knjige. Učestvovao na brojnim simpozijima o islamu, kod nas, u muslimanskom i, posebno, arapskom svijetu.

Od njega smo učili svi počevši od toga da nas je kao studente vrlo jednostavno uvodio u veliki svijet arapskog jezika i islamskih nauka, prije svega klasične teologije, filologije i kulture islama ali i savremene preko njegove doktorske disertacije o egipatskoj novinarskoj porodici Muvejlili.

Veliki ljudi u povijesti preko svojih djela nadrastaju vlastitu smrt jer *smrt nije kraj Jer smrti zapravo i nema / I nema kraja Smrću je samo obasjana / Staza uspona od gnijezda do zvijezda* (Mehmedalija Mak Dizdar). Ta djela mi čitamo a čitat će ih i generacije koje dolaze. Kao što je i profesor Ramić studirao i čitao djela iz arapskog jezika i islamske književnosti, iz brojnih komentara Kur'ana i kur'anskih nauka, predislamsku i islamsku poeziju, mualake i sedam pjesnika, Haririja i njegove mekame, porodicu Muvejlili i njihova djela, prijevode Kur'ana na naš jezik, orijentalistička djela i pojedine orijentaliste, i jugoslovenske, i bosanskohercegovačke i evropske. Posebno se bavio

generacijama Bošnjaka koji su studirali na Univerzitetu Azhar u Kairu.

Moje više od četrdeset godina poznavanje profesora Ramića, od trećeg razreda Gazi Husrev-begove medrese, prošlo je brzinom svjetlosti. Za to vrijeme učio sam, kao i ostali učenici i studenti, šta je islamska tradicionalna obrazovanost, šta je islamska tradicija, ljubav i posvećenost islamu i muslimanima, naučnoistraživačka posvećenost islamskoj kulturi i civilizaciji, šta je povjerenje i ljubav spram Kur'ana, kur'anskih nauka i arapskog jezika, šta je principijelnost i odgovornost u pisanju i odnosu spram drugih, šta su dijalozi, polemike, reagiranja i kritike spram nekih neprincipijelnih autora, pristrasnih i nenaučnih stavova pojedinaca kada je u pitanju Kur'an i kur'anski tekst, šta je poštovanje mlađih kolega a šta značaj tih prijateljevstava – bez obzira na razlike u godinama – o kojima se ne govori. Rahmetli Ramić je slika onih velikih ljudi koji žive i stvaraju u tišini, onih velikih profesora koji preko svojih životnih izbora i uvjerenja i svojih djela, nečujno odlaze sa ovog svijeta i tiho ulaze u povijest i život poslije svoje smrti.

Sjećam se mojih brojnih obraćanja i pitanja profesoru Ramiću, naprosto bi upao u njegov kabinet sa otvorenom knjigom, a bili smo kabinet do kabineta, i pitao, pokazujući, kako ovo ovdje da pročitam, da shvatim, a profesor bi rekao: prvo pročitaj još jedanput a poslije ćemo raspraviti. To “prvo pročitaj a poslije ćemo raspraviti”, ostalo je urezano u moje sjećanje i razvilo se kao metoda pristupa svakom tekstu i svakom djelu a ne samo kur'anskom tekstu i njegovim prijevodima.

Preko istraživanja i izučavanja islamske tradicije i kulture, intelektualne ali i svake druge tradicije, arapske ili bošnjačke ili neke druge, nužno je da stupimo u kritički dijalog sa našim prethodnicima, kako klasičnim, tako i savremenim, isticao je profesor Ramić, kako bismo ih, iz pozicija i potreba našeg vremena, bitno razumijevali. Jer, naše raznolike islamske tradicije i kulture kroz historiju, teološke, filozofske, naučne, književne, umjetničke, jezičke, pjesničke, nisu racionalno shvaćene, ističe

profesor Ramić u svojim radovima, nisu, sa pozicije iskustva moderne nauke, povijesno-akademski sagledane, još uvijek ih promatramo samo kao dijelove historije, zaustavljene u razvoju, u posredovanjima, u konfliktu, u razlikama. One su i dalje odvojene, izolovane, bez međusobnih prožimanja i bitnog pretumačenja: haridžije, šiije, filozofi, filolozi, sufije i derviši, pjesnici i književnici, selefije, čista braća, muslimanska braća, mladi muslimani, mladoturci, panslavisti, panarabisti, panislamisti i sl. Ova fragmentarnost muslimanskog svijeta i nerazgovjetni historijski sinkretizam koji se neprekidno ponavlja i danas je živ pred nama, u svojim rijetkim intervjuima ističe profesor Ramić. Tu veliku islamsku prošlost profesor Ramić je stavljao ispred nas, i pred studente, i pred svoje kolege i pred bosansku akademsku i intelektualnu javnost, bošnjačko-muslimansku prije svega ali i svaku drugu, i upućivao na njeno ponovno oživljenje i potrebu novog čitanja i razumijevanja. Njegovi komentari kur'anskog teksta i njegova kritika naših prijevoda Kur'ana dovoljan je primjer stvaralačkog odnosa spram tih brojnih tradicija velikog svijeta islama kome i sami, kao Bošnjaci, pripadamo.

Prošlost islamske kulture i civilizacije mi nismo zasnovali na povijesno-racionalnim osnovama, te stoga, ne možemo da zasnujemo ni sadašnjost ni budućnost na povijesnim, racionalnim osnovama, isticao je profesor Ramić. I tu, u tom i takvom našem mentalnom sklopu, izvan historije, stoji ovaj nerazriješeni sukob klasičnog i savremenog, internacionalnog i nacionalnog, religioznog i sekularnog, svetog i svjetovnog.

Profesor Ramić je preko pitanja o tradiciji i klasičnoj islamskoj misli, otvorio pitanje te dihotomije muslimanske savremenosti, insistirajući na renesansi i preporodu iste te misli koja se za nas, danas, pojavljuje kao vid dekadencije muslimanskog svijeta u cjelini i koja nužno zahtijeva svoju savremenu kritičku rekonstrukciju i reinterpretaciju.

Iz brojnih djela profesora Ramića vidljivo je da je on razdvajao vjeru (din) od vjerovanja (tedejjun). Nužno je da svaka generacija muslimana kroz historiju, na historičan i racionalan

način, oformi i definira svoje vjerovanje koje se izvodi iz Kur'ana i kur'anskog teksta kao vjere a ne iz doslovnosti vjerske prakse i tradicije jednog – bilo kojeg oblika, iz bilo kojeg perioda povijesti – tradicionalnog vjerovanja. A to je moguće samo preko uma i nauke koja, u isto vrijeme, jeste i sama vjera.

Pa iako Jusuf Ramić dolazi iz klasičnih učilišta, osmogodišnje Gazi Husrev-begove medrese i Univerziteta Azhar, on se, u ličnom životu, ponašao i djelovao vrlo savremeno, komunicirao je otvoreno i s pažnjom slušao sagovornika, a oblačio se, rekao bih, vrlo moderno – u ovo doba prvih hladnoća nosio bi dugi kaput, šal, kapu, uz oveću tašnu uz koju bi obavezno nosio dnevne novine.

Profesor Ramić je objavio brojna prevodilačka, stručna i naučna djela. Na Fakultetu, u El-Kalemu ali i u nekim drugim izdavačkim kućama. Samo u Connectumu čiji direktor je Ajet Arifi – i sam student profesora Ramića – profesor Ramić je kao emeritus objavio 11 knjiga. Smatramo da bi Fakultet trebao da napravi neka nova izdanja Ramićevih knjiga (i nekih drugih profesora), ili neki uži izbor, onih knjiga koje bi na sebi nosile pečat Fakulteta.

Izrazio bih veliko zadovoljstvo što je rahmetli prof. dr. Jusuf Ramić, emeritus, kao veliki profesor Fakulteta islamskih nauka, kao istaknuti bošnjačko-muslimanski i bosanskohercegovački mislilac i kao zaslužan građanin grada Sarajeva, ukopan u centru Sarajeva, u haremu Ferhadija džamije.

Neka je Božiji rahmet na našeg dragog profesora Ramića od dana njegovog rođenja, ovog dana njegove smrti, pa do dana kada ćemo svi, zajedno s njim, i sami biti proživljeni. Amin.

Orhan Bajraktarević,
profesor emeritus